

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

...งานด้านการศึกษา ศิลปะ และวัฒนธรรมนั้น คือ งานสร้างสรรค์ความเจริญทางปัญญา และจิตใจ ซึ่งเป็นต้นเหตุของค้ำประคบที่ขาดไม่ได้ของความเจริญด้านอื่น ๆ ทั้งหมด และปัจจัยที่จะช่วยให้เรารักษาและดำรงความเป็นไทยไว้ได้สืบไป...

(พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช)

การพัฒนาประเทศไทยในหลายทศวรรษที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาประเทศตามแนวคิดของการพัฒนากระแสหลักเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก โดยมุ่งเน้นที่ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตมีหลายประการ แต่ที่สำคัญประการหนึ่งคือมนุษย์ การพัฒนาตามกระแสหลักได้ให้ความหมายของมนุษย์ในลักษณะที่เรียกกันว่า 'ทรัพยากรมนุษย์' กล่าวคือ ได้จัดให้มนุษย์เป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งเหมือนกับทรัพยากรอย่างอื่น เพื่อจะนำไปใช้สร้างสรรค์ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคม (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2539 ฉ: 3) ดังนั้นหลังจากที่เราได้พัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติผ่าน 7 ฉบับ นับตั้งแต่ พ.ศ.2504 จนถึง พ.ศ.2539 อันเป็นปีสุดท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 จะพบลักษณะของสังคมไทยที่มีสภาพดังนี้คือ เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน (พระเมธีธรรมภรณ์ [ประยูร ธมฺมจิตฺโต], 2539 ช: 2)

เนื่องจากการพัฒนาที่ผ่านมาเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจโดยใช้วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเป็นฐานการพัฒนา และใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่ได้รับการพัฒนาในเชิงความสามารถในการใช้เทคโนโลยี ความสามารถในทักษะการทำงานและการประกอบอาชีพเป็นหลัก ดังนั้นจิตใจมนุษย์ในกระแสการพัฒนาแนวหลักนี้จึงไม่ได้รับการพัฒนาให้ทันกับความเจริญเติบโตทางวัตถุ หรืออาจกล่าวได้ว่าการพัฒนามนุษย์ในด้านจิตวิญญาณของความเป็นมนุษย์ถูกละเลยจากกระแสการพัฒนาในระบอบที่ผ่านมา จึงทำให้มนุษย์ใช้ความสามารถในการผลิตและการบริโภคของตนในลักษณะของการทำลายสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในสังคม อันรวมถึงเรื่องของการทำลายเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ เป็นผลให้การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มีลักษณะดังกล่าวข้างต้น คือ มีเศรษฐกิจดี แต่สังคมมีปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่นปัญหา

ค่านิยมทางวัตถุที่เพิ่มสูงขึ้น มีการละทิ้งคุณค่าและค่านิยมดั้งเดิมของประเทศ ก่อให้เกิด "วิกฤตการณ์ทางคุณค่า" ได้แก่ ความสับสนในการยอมรับคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม (การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์, 2538) เช่น

1. การทำตามความพอใจดีกว่าการเคารพกฎกติกา
2. การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนดีกว่าประโยชน์ส่วนรวม
3. การทำงานเพื่อหวังผลประโยชน์ส่วนตนดีกว่าการทำงานเพื่อเสียสละแก่ส่วนรวม
4. การเอาวัดเอาเปรียบแก่งแย่งดีกว่าให้ความปรองดองร่วมมือกัน
5. การทำอะไรรุนแรงดีกว่าการใช้สันติวิธี
6. การยกย่องคนมีเงินมากกว่าการยกย่องคนดี
7. การเอาเปรียบคดโกงดีกว่าความซื่อสัตย์สุจริต
8. การพึ่งพาผู้อื่นในการทำงานดีกว่าการพึ่งตนเอง

นอกจากวิกฤตการณ์ทางคุณค่าแล้วยังเกิดวิกฤตการณ์ทางวัฒนธรรมด้วย นั่นคือวัฒนธรรมดั้งเดิมของประเทศไทยถูกทำลาย ขาดการเห็นคุณค่าในศิลปวัฒนธรรมไทย ขาดความเชื่อทางศาสนา ขาดการยอมรับในกฎหมายไทย (การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์, 2538) เมื่อเป็นดังนี้การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก็เป็นลักษณะของการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน

จากปัญหาดังกล่าว กระบวนทัศน์ในการพัฒนาประเทศจึงมีความจำเป็นที่ปรับเปลี่ยนใหม่เป็น "การพัฒนาที่ยั่งยืน" (Sustainable development) ซึ่งนักวิชาการแต่ละสาขาได้ให้ความหมายของการพัฒนาแบบยั่งยืนในมุมมองของศาสตร์แต่ละศาสตร์ ดังนี้

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2536: 147) นักเศรษฐศาสตร์ กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนยาวนาน คือ การแสวงหาระบบเศรษฐกิจซึ่งมีศักยภาพสูงพอที่จะปรับปรุง และรักษาคุณภาพชีวิตให้ดำรงอยู่อย่างยาวนานได้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2537) นักการศึกษา กล่าวว่า การพัฒนาแบบยั่งยืน จะยั่งยืนได้ต้องรักษาคุณภาพได้ คุณภาพของมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม

ลีปนันท เกตุทัต (2537) นักวิทยาศาสตร์ กล่าวว่า การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องเกี่ยวกับคนและการพัฒนาคน การพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องได้มาจากคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ยั่งยืน

ประเวศ วะสี (2537: 15) กล่าวว่า การพัฒนาอย่างได้สมดุลย์ หรือการพัฒนาแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาทุกด้านอย่างเชื่อมโยง ทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และการเมือง

โดยสรุปคือ การพัฒนาอย่างยั่งยืนเป็นการพัฒนาแบบองค์รวม (holistic) นั่นคือ ไม่พัฒนาเพียงไปทางด้านหนึ่งด้านเดียว แต่จะให้องค์ประกอบทั้งหลายของการพัฒนาเข้ามาเกี่ยวข้องประสานกันทั้งหมด และมี ดุลยภาพ (balance) (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2539 ฉ: 12) ทั้งเรื่องของระบบนิเวศ เศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม และชีวิตมนุษย์ การพัฒนาแนวนี้จึงให้ความสำคัญในคุณค่าของมนุษย์เป็นสำคัญ (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2539 ฉ: 53)

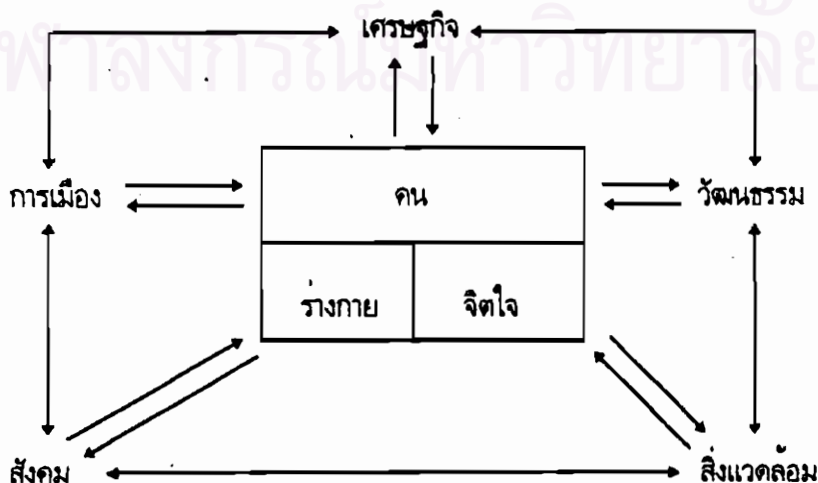
การนำมนุษย์เข้ามาเป็นศูนย์กลางของระบบการพัฒนานี้เป็นแนวความคิดเชิง "มนุษยนิยม" (humanism) ที่ได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนาเรื่องภายในจิตใจของมนุษย์มากกว่าวัตถุภายนอก เพื่อให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข และก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืนต่อไป มนุษย์ที่จะมีบทบาทต่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนนี้จะต้องมี "ความเป็นมนุษย์" (humanhood) ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ และได้รับการพัฒนาความสามารถในการทำงานจนเป็น "พลังมนุษย์" (human power) ที่มีค่าให้กับสังคม ดังนั้นมนุษย์จึงควรได้รับการพัฒนาให้ถูกต้องเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ก่อนเป็นประการแรก อันจะทำให้สามารถนำความรู้ไปพัฒนาสิ่งอื่นต่อไป (พระเมธีธรรมาภรณ์ [ประยูรธรรมจิตโต], 2539 ข: 4) สำหรับประเทศไทยเราต้องการมนุษย์ที่มีคุณสมบัติของการเป็นพลโลกที่ดีในสังคมโลก และการเป็นพลเมืองไทยที่ดีในสังคมไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) จึงได้ระบุแนวทางการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาไว้ว่า การพัฒนาจะต้องให้คนทุกคนได้รับการพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ ปัญญา และทักษะฝีมือ เพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีสำนึกและมีบทบาทในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่งดงามทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นซึ่งจะช่วยทำให้การพัฒนาประเทศมีความสมดุล ยั่งยืนบนพื้นฐานของความเป็นไทย การพัฒนาคนที่สมบูรณ์อย่างมีดุลยภาพทั้งความสมบูรณ์ของร่างกาย ความรู้ ความคิด และมีจิตใจที่สำนึกในความเป็นไทยนี้ ทำให้แนวทางการพัฒนาจะต้องหันกลับมาให้ความเอาใจใส่ และให้ความสำคัญกับการใช้มิติทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาให้มากขึ้นกว่าเดิม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตของชุมชนหรือคนในสังคม ที่ได้รับการเลือกสรรกลั่นกรอง และถ่ายทอดสืบต่อมาในสังคม วัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นย่อมแตกต่างกัน วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจะสะท้อนให้เห็นความคิด ความเชื่อ ค่านิยมของคนในสังคมนั้น ๆ วัฒนธรรมเป็นเครื่องกล่อมเกล่าจิตใจ เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต และเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้และศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ ประเวศ วะสี กล่าวไว้ว่า (2537: 5) วัฒนธรรมเป็นปัญญาที่ผูกติดกับดินแดนถิ่นต่าง ๆ ดังนั้นอาจเรียกได้ว่า วัฒนธรรมคือภูมิปัญญาของสังคมนั้น ๆ ในสังคมไทย ก็ย่อมมีวัฒนธรรมไทยหรือภูมิปัญญาไทยที่เป็นรากฐานของสังคมไทยโดยเฉพาะ และเป็นสิ่งที่แสดงพลังของความเป็นชาติไทยให้ปรากฏ เดโช สวานนท์ (2520: 42) กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมไว้พอสรุปได้ว่า มรดกทางวัฒนธรรมซึ่งบรรพบุรุษชนชาติไทยได้สร้างสมเอาไว้เป็นสมบัติ เพื่อธำรง

ความเป็นชาติและความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมืองมีอยู่มากมาย สิ่งที่เราเรียกว่า วัฒนธรรม มีความสำคัญยิ่งต่อการเป็นชาติ การรักชาติ และการสืบทอดความเป็นชาติเอาไว้ ชาติที่ไม่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง เป็นชาติไม่ได้อย่างแท้จริง หัวใจและวิญญาณของบ้านเมืองที่แท้คือวัฒนธรรมของบ้านเมืองนั้น นอกจากนี้การพัฒนาละเลยวัฒนธรรมทำให้มีการเติบโตทางวัตถุ ไม่มีการพัฒนาทางด้านจิตใจ เป็นการทำลายคุณค่าของมนุษย์ ศิลธรรม และจริยธรรมถูกละเลย (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตฺโต], 2539 ฉ)

วัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่อยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ คำสอนในพระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคนในด้านของจิตใจมากกว่าความสำคัญทางด้านวัตถุ อาจกล่าวได้ว่าคำสอนของพระพุทธศาสนานี้เป็นการพัฒนาคนในลักษณะของมนุษย์นิยมสำหรับสังคมไทยนั่นเอง ดังนั้นการให้ความสำคัญกับมิติของวัฒนธรรมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนนั้น จึงเป็นการนำเอา ภูมิธรรม ภูมิปัญญา ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมาในสังคมไทยออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน และเมื่อนำวัฒนธรรมมาเป็นส่วนของการจัดการศึกษา จะทำให้คนไทยรู้จักสังคมไทยมากขึ้น ก่อให้เกิดความรักความเป็นไทย ภูมิใจในเอกลักษณ์และภูมิปัญญาของคนไทย รวมทั้งได้รับการถ่ายทอดค่านิยมของคนไทย อันมีพื้นฐานมาจากพุทธศาสนาที่จะทำให้คนไทยมีคุณลักษณะของความเป็นคนไทยที่สมบูรณ์ตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ต้องการ ซึ่งการนำมิติทางวัฒนธรรมมาใช้ในการพัฒนาคนในสังคมนั้นจะต้องอาศัยการศึกษาเป็นสื่อกลางที่สำคัญ

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคน เมื่อเราต้องการใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือหรือหนทางในการถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนในสังคม เพื่อให้คนที่ได้รับการพัฒนาแล้วกลับมาสร้างสังคมอีกครั้งหนึ่ง อาจกล่าวได้ว่าคนเป็นตัวเชื่อมระหว่างการศึกษา กับสังคม การแสดงออกของคนในสังคมที่เห็นเป็นผลปรากฏของการศึกษา และคนที่ได้รับการศึกษาแล้วนี้จะไปแสดงผลต่อสังคมรอบตัว (ดังแผนภูมิ)

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คนที่ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมให้มีลักษณะของความเป็นพลเมืองไทย ที่มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจ ความสามารถในการทำงาน รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลก และมีความภูมิใจในเอกลักษณ์ของความเป็นไทย จะทำให้สังคมไทยพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไปได้ แต่เนื่องจากการศึกษาที่ผ่านมาเป็นการจัดการศึกษาเพื่อ "พัฒนาทรัพยากรมนุษย์" ให้เข้าสู่ระบบการผลิตของกระแสนิยม การศึกษาไทยที่ผ่านมาจึงพบว่ามีลักษณะดังต่อไปนี้ (วีระ บำรุงรักษา, 2536)

1. การศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาสติปัญญา และความเชี่ยวชาญในอาชีพมากกว่าเรื่องจิตใจ
2. การศึกษาสอนให้เด็กจำมากกว่าคิด
3. หลักสูตรการศึกษาไม่ได้ถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยเท่าที่ควร

ฯลฯ

บทบาทของการศึกษาในปัจจุบันจึงต้องมีบทบาทในการพัฒนาความเป็นคน (พระธรรมปิฎก [ป.อ.ปยุตโต], 2539 ฉ: 6) ให้มากกว่าเดิม โดยต้องหันกลับมาให้ความเอาใจใส่กับการใช้วัฒนธรรมเป็นสื่อในการพัฒนาให้มากยิ่งขึ้น

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนในสังคมนั้นเป็นความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการศึกษาของชาติ ปัจจุบันกระทรวงศึกษาธิการได้ตระหนักถึงความสำคัญของงานทางด้าน วัฒนธรรมและการศึกษา จึงได้มีแนวปณิธานในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ.2540 - 2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ ความว่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540 : 40)

...กระทรวงศึกษาธิการมุ่งมั่นที่จะพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อให้เป็น เป็นกลไกในการพัฒนาคนอย่างเหมาะสม ทั้งด้านจิตใจ สังคม สติปัญญา สุขภาพ พละนาถมาย และการประกอบอาชีพ เพื่อให้ประชาชนในชาติมีนิสัยรักการพัฒนาตนเอง มีหลักศาสนาเป็นครรลองชีวิต มีจิตสำนึกในความเป็นไทย ดำรงชีวิตในสังคมได้อย่าง สันติสุข มีส่วนรับผิดชอบการพัฒนาที่สมดุลอย่างยั่งยืนของธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชุมชน สังคม ประเทศชาติ ตลอดจนมนุษยชาติในประชาคมโลก...

จากแนวปณิธานในการพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ที่กล่าวมาจะเห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการ จะใช้การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นกลไกในการพัฒนาคนในด้านต่าง ๆ ให้เป็นคนไทยที่สมบูรณ์ แนวทางดังกล่าวได้ให้ความสำคัญของการใช้วัฒนธรรมเป็นกลไกหนึ่งในการพัฒนาคนด้วย

การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้จัดงานด้านวัฒนธรรมไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหากแยกออกจากงานทางด้านการศึกษา และด้านการศึกษา โดยได้ระบุวัตถุประสงค์ของงานด้านวัฒนธรรมไว้ในแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 ความว่า (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540: 45)

...เพื่อพัฒนาการวัฒนธรรม โดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมไทยในการพัฒนาคนให้เต็มศักยภาพ มีประโยชน์ เกื้อกูลต่อการพัฒนาการศึกษา พัฒนาชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม สร้างและจรรโลงจิตสำนึกทางวัฒนธรรมอย่างมีเหตุผลเป็นระบบ รู้เท่าทัน การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และมีวิถีชีวิตในสังคมสมัยใหม่อย่างเชื่อมั่น บนพื้นฐานคุณค่าของวัฒนธรรมไทย รวมทั้งสามารถรักษา พัฒนา และสร้างสรรค์วัฒนธรรมไทยให้เป็นสมบัติของมนุษยชาติอันจะนำมาซึ่งศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของคนไทยในบริบทของสังคมโลกอย่างสันติสุข...

จากวัตถุประสงค์ด้านวัฒนธรรมดังกล่าวจึงได้มีการกำหนดนโยบายด้านวัฒนธรรมไว้ 4 ข้อ คือ นโยบายข้อที่ 1 การทำนุบำรุง รักษา มรดกทางศิลปวัฒนธรรม นโยบายข้อที่ 2 การสืบสานศิลปะและวัฒนธรรม นโยบายข้อที่ 3 การผลิตและพัฒนาบุคลากรทางศิลปะและวัฒนธรรม นโยบายข้อที่ 4 การบริหารและการจัดการการวัฒนธรรม นโยบายดังกล่าวเป็นแนวทางการทำงานในส่วนของกระทรวงศึกษาธิการในเวลา 4 ปีข้างหน้า ในส่วนของนโยบายข้อที่ 2 การสืบสานศิลปะและวัฒนธรรมเป็นส่วนที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการจัดการศึกษา กล่าวคือ นโยบายข้อนี้ได้ระบุให้ “เร่งรัด ส่งเสริม สนับสนุน การปลูกฝัง สืบสาน เผยแพร่ แลกเปลี่ยนศิลปะและวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นและของชาติอย่างต่อเนื่อง เพื่อดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และความภาคภูมิใจของคนในชาติ” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540: 58) การดำเนินงานในนโยบายข้อ 2 นี้ ต้องผ่านการจัดการศึกษา เพราะการจัดการศึกษาจะเป็นการส่งเสริม สนับสนุน ปลูกฝัง สืบสาน และเผยแพร่วัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไปอย่างมีคุณค่าในสังคมไทย

วัฒนธรรมไทยแบ่งได้หลายสาขาด้วยกัน (สาโรช บัวศรี อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2531: 37) ได้แก่ สาขาศิลปกรรม สาขามนุษยศาสตร์ สาขาการช่างฝีมือ สาขาคหกรรมศาสตร์ และสาขากีฬาและนันทนาการ สาขาของวัฒนธรรมไทยทั้งหมดนี้ สาขากีฬาและนันทนาการเป็นสาขาที่มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนามนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจเป็นอย่างยิ่ง ดังที่ กองวิสุทธิธรรมณ์ (2521: 35) กล่าวไว้ว่า

..กีฬาหรือการออกกำลังกาย มีความสำคัญต่อชีวิตและ ความเป็นอยู่ของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของประชาชนชาวไทย มุ่งสร้างเสริม

คุณภาพของพลเมืองให้มีคุณภาพ มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ สามารถดำรงชีวิต ทำ
ประโยชน์ และอยู่ร่วมกันได้อย่างมีผลสุข...

นอกจากกีฬาจะสร้างให้เกิดความแข็งแรงของร่างกายแล้ว กีฬายังสามารถทำให้คนเล่นมีการพัฒนาด้านจิตใจ
อย่างยิ่ง ดังปรากฏในเพลง "กราวกีฬา" ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ความว่า

...พวกเรานักกีฬา	ใจกล้าหาญ
เชี่ยวชาญชิงชัย	ไม่ย่อ
คราวชนะรุกใหญ่	ไม่รีรอ
คราวแพ้ก็ไม่ท้อ	กัดฟันทน
กีฬา กีฬา	เป็นยาวิเศษ
แก้กองกิเลส	ทำคนให้เป็นคน
ผลของการฝึกตน	เล่นกีฬาสากล ตะล้า
ร่างกายกำยำล้าเลิศ	กล่อมเนื้อก่อเกิดทุกแห่งหน
แข็งแรงทรหดอดทน	ว่องไวไม่ย่อระย่อใคร
ใจคอมั่นคงทรงศักดิ์	รู้จักทีหนที่โล
รู้แพ้รู้ชนะรู้ภัย	ไวใจได้ทั่วทั้งรักชิง...

ดังนั้นจะเห็นว่ากีฬาเป็นสื่อทางการศึกษาที่สำคัญที่จะพัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ สำหรับในด้าน
การสร้างค่านิยมในความเป็นไทยนั้น จะพบว่าในสาขาของวัฒนธรรมด้านกีฬาและนันทนาการมีกีฬาที่เป็น
ส่วนของวัฒนธรรมไทย เช่น แข่งเรือ ตะกร้อ วัว มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นต้น กีฬาเหล่านี้ได้แสดงออก
ถึงความเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมของชาติ ที่สามารถถ่ายทอดสำนึกความเป็นไทยให้กับผู้เล่นได้

มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นกีฬาประเภทศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย ที่มีประวัติความ
เป็นมายาวนานเท่ากับความเป็นชาติไทยทุกวันนี้ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวเป็นกีฬาที่ตอบสนองสัญญาชาตญาณ
การต่อสู้ของมนุษย์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจที่ได้รับการจัดระบบระเบียบอย่างเหมาะสมกับบริบทของ
สังคมไทยเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของคนไทยในอดีต จนกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่มีการ
รักษาสืบทอดต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน การถ่ายทอดความรู้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยนี้ มีทั้งการ
ถ่ายทอดในลักษณะของการศึกษานอกระบบโรงเรียนและในระบบโรงเรียน โดยที่ในระบบโรงเรียนนั้น ศิลปะ
การต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยได้จัดไว้เป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มของวิชาพลศึกษา

ในการจัดการศึกษาที่ผ่านมา พลศึกษาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการศึกษาที่มีความสำคัญยิ่ง ต่อการพัฒนาคนในชาติให้เป็นผู้มีความสมบูรณ์แข็งแรง ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ โดยผ่านกิจกรรม ทางกาย วรศักดิ์ เพียรชอบ (2540: 32-33) กล่าวว่า "วิชาพลศึกษาเป็นวิชาที่ใช้กิจกรรมทางกายเป็นสื่อใน การเรียนรู้ ในอันที่จะทำให้ผู้เรียนได้มีพัฒนาการทั้งทางด้านร่างกาย ด้านความรู้ ด้านสังคม อารมณ์ และ สุนทรียะ ควบคู่กันไป" ซึ่งกิจกรรมทางกายที่ได้รับการบรรจุในหลักสูตรวิชาพลศึกษานั้น มีกิจกรรมต่าง ๆ หลายประเภทที่มีคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาบุคคลแตกต่างกันไปตามลักษณะของกิจกรรม ดังนั้นในการ เลือกกิจกรรมที่จัดไว้ในวิชาพลศึกษาจึงมีหลักการทางพลศึกษาว่า ควรเป็นกิจกรรมที่ทำให้บุคคลมีความ อึดทน อุดมคติ มีความสุขภาพแข็งแรง มีความเมตตา มีความเป็นกันเอง สร้างความมั่นใจเป็นตัวของตัวเอง มีความเป็นอิสระ และมีวิญญูณของการต่อสู้ อันจะทำให้ได้บุคคลที่มีบุคลิกภาพที่ดีและเข้มแข็งต่อไป (วรศักดิ์ เพียรชอบ, 2540: 39) กิจกรรมพลศึกษาในหลักสูตรจึงมีทั้งกิจกรรมในรูปแบบของกีฬาและเกม เบ็ดเตล็ดต่าง ๆ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยมวยไทย กระบี่กระบอง ได้จัดเป็นส่วนหนึ่งของวิชา พลศึกษาที่เป็นกิจกรรมของกีฬาเพื่อใช้พัฒนาผู้เรียนให้มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจมา เป็นเวลานาน และกิจกรรมนี้เป็นสื่อทางการศึกษาที่มีลักษณะของวัฒนธรรมไทย จึงควรเป็นสื่อที่จะสามารถ สร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยให้แก่ผู้เรียนได้เป็นอย่างดี

จากการศึกษาหลักสูตรพลศึกษาในปัจจุบันพบว่า วิชามวยไทยจัดเป็นวิชาเลือกสำหรับชั้น มัธยมศึกษาตอนปลาย วิชากระบี่กระบองจัดเป็นวิชาบังคับสำหรับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้นกีฬาที่เป็น วัฒนธรรมไทยที่นักเรียนทุกคนจะต้องเรียน คือ กระบี่กระบอง จากการศึกษานโยบายการเรียนการสอนวิชา กระบี่กระบองในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในกรุงเทพมหานคร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2524 โดยเอนก ช่างน้อย (2524) พบว่า ครูผู้สอนมีปัญหาในด้านความเข้าใจความสำคัญของกระบี่กระบองในด้านวัฒนธรรมไทย และผู้เรียน มีปัญหาด้านการสร้างให้เกิดความรักในกีฬาประจำชาติ และการปลูกฝังคุณธรรมทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย นอกจากนี้จากการสอบถามศึกษานิเทศก์กรมพลศึกษา และครูผู้สอนพลศึกษา พบว่า สถาบัน การศึกษาหลายแห่งไม่ได้ทำการสอนวิชามวยไทยและกระบี่กระบองแต่ได้เปิดสอนวิชาอื่นแทน โดยให้เหตุผล ว่าเป็นวิชาที่ไม่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบัน เมื่อเป็นดังนี้ การใช้วัฒนธรรมทางกีฬาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้มีความเป็นคนไทยที่สมบูรณ์จึงไม่สามารถดำเนินการได้

ในฐานะนักพัฒนาศึกษา ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยที่ได้รับการ บรรจุอยู่ในหลักสูตรของวิชาพลศึกษานี้ เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทยที่สามารถใช้เป็นสื่อหรือเครื่องมือทาง การศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และมีสำนึกในความเป็นไทยได้เป็นอย่างดี แต่เนื่องจากผู้สอนและผู้เรียนอาจจะไม่มีความรู้ความเข้าใจในแก่นสาระของมวยไทยและกระบี่กระบองอย่าง เพียงพอ การจัดการเรียนการสอนที่ได้ดำเนินการอยู่จึงเป็นเพียงการรักษาไว้เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ของสังคมที่จัดอยู่ในส่วนของกิจกรรมพลศึกษาเท่านั้น เมื่อการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันเป็นเพียงการ

รักษารูปแบบของวัฒนธรรม จึงทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมโยงคุณค่าของวัฒนธรรมในอดีตกับปัจจุบัน ทำให้เกิดความรู้สึกว่า เป็นวิชามวยไทย และกระบี่กระบองที่ล้าสมัยไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม และไม่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้ ดังนั้นในการที่จะนำศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยซึ่งเป็นสื่อทางการศึกษาที่มีคุณค่าชัดเจนทั้งด้านการพัฒนาร่างกาย จิตใจ รวมทั้งสามารถสร้างความภูมิใจในความเป็นไทยให้แก่ผู้เรียนมาจัดการศึกษาให้กับเยาวชนในปัจจุบันได้นั้น จำเป็นต้องมีการศึกษาถึงคุณค่าสาระและองค์ความรู้ที่แท้จริงของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย เพื่อที่จะนำความรู้ดังกล่าวมาดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นคนไทยที่สมบูรณ์ตามที่สังคมต้องการต่อไป ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์คุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย” ในครั้งนี้

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย
2. เพื่อวิเคราะห์เชิงคุณภาพในด้านคุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกระบี่กระบอง
3. เพื่อนำเสนอกระบวนการถ่ายทอด คุณลักษณะไทย คุณค่า ในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกระบี่กระบอง

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

1.3.1 การศึกษาศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย ศึกษาเฉพาะมวยไทย กระบี่กระบองที่เป็นที่ยอมรับว่าเป็นกีฬาประจำชาติ ไม่รวมถึงการป้องกันตัวตามประเพณีท้องถิ่นที่มีลักษณะเดียวกัน เช่น มวยโบราณ หรือฟ้อนเจิง

1.3.2 การศึกษาวิวัฒนาการของการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย มวยไทยและกระบี่กระบองครอบคลุมตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย ถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช (พ.ศ.2533)

1.3.3 ศึกษาสภาพปัจจุบันของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยเฉพาะกรณีกระบี่กระบองในสนามที่เป็นตัวแทนสถาบันที่มีการเรียนการสอนวิชากระบี่กระบอง

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย หมายถึง การต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทยและกระบี่กระบอง
ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวมวยไทย หมายถึง การต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้อาวุธในร่างกาย ได้แก่ หมัด เท้า เข่า ศอก ศีรษะ

ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกระบี่กระบอง หมายถึง การต่อสู้ป้องกันตัวที่ใช้อาวุธสั้น อาวุธยาว และเครื่องป้องกัน

กระบวนการถ่ายทอด หมายถึง วิธีการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน และ วิธีการเรียนของผู้เรียน

คุณค่า หมายถึง คุณความดีของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยในเรื่องคุณค่าในวิชา คุณค่าในผู้เรียน และคุณค่าในสังคม

คุณลักษณะไทย หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นไทยที่ปรากฏในผู้เรียนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย ในด้านคุณสมบัติประจำตน และการดำเนินชีวิต

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงบรรยาย โดยการวิเคราะห์วิวัฒนาการของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยในอดีต สภาพปัจจุบัน ในเรื่องคุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอดศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย และนำเสนอกระบวนการถ่ายทอด คุณลักษณะไทย คุณค่าในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวในอนาคต

กระบวนการวิจัยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.5.1 การศึกษาวิวัฒนาการของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย ในเรื่องคุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอด ศึกษาโดยใช้การวิจัยเอกสารและประวัติศาสตร์บอกเล่า

1.5.2 การศึกษาสภาพปัจจุบันของศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกระบี่กระบอง ในเรื่องคุณลักษณะไทย คุณค่า และกระบวนการถ่ายทอด ใช้การศึกษาภาคสนามโดยการสังเกตการสอน การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้สอน ผู้เรียน และการสนทนากลุ่มผู้เรียน

1.5.3 การนำเสนอกระบวนการถ่ายทอด คุณลักษณะไทย คุณค่าในศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวกระบี่กระบอง ใช้วิธีการประชุมกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.6.1 เป็นแนวทางในการใช้ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยในการพัฒนาการศึกษา
- 1.6.2 เป็นแนวทางในการจัดหลักสูตรการสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยกระบี่กระบอง เพื่อรักษาคุณค่า คุณลักษณะไทย
- 1.6.3 เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัว เพื่อดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมประจำชาติไทยในอนาคต
- 1.6.4 เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาคุณลักษณะไทย และคุณค่าของวัฒนธรรมไทยประเภทอื่นต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย